

УДК 316.323.65

А. А. Клименко

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

***Анотація.** У статті розглянуто характеристики індикаторів сталого економічного розвитку регіону, визначено сталість регіонального розвитку, запроваджено концепції сталого розвитку в Україні.*

***Ключові слова:** індикатор, критерій, консенсус, легітимність, моніторинг, оцінка, показник, потенціал, сталість, трансформація.*

***Summary.** The article concerns the description of indicators for sustainable regional economic development, determining The sustainability of regional development, the introduction of sustainable development in Ukraine.*

***Key words:** indicator, criterion, consensus, legitimacy, monitoring, evaluation, index, potential, sustainability, transformation.*

Постановка проблеми. Забезпечення дійсної сталості позитивних суспільних трансформацій, стійкості економічного зростання та розвитку потребує побудови суспільного консенсусу навколо основоположних складових організаційно-економічного механізму, який забезпечуватиме легітимність і дієвість державної політики. Такий

консенсус можливо сформувавши лише у разі практичного нарощення економічного потенціалу в першу чергу на регіональному рівні.

Умови формування ринкової економічної системи України актуалізували проблему ефективності управління суб'єктами господарювання як у практичному, так і теоретичному аспектах. Визна-

© А. А. Клименко, 2015

чення рівня соціально-економічної ефективності функціонування підприємств є важливим завданням їх власників, споживачів, постачальників, фінансових інститутів та інших суб'єктів ринкової економіки. У сучасних кризових умовах господарювання необхідно, щоб показники соціально-економічної ефективності управління враховували всі параметри зовнішнього середовища, серед яких ринкова кон'юнктура, екологічна безпека, орієнтація на прогресивні технології та матеріали тощо. Різноманітні існуючі моделі ефективності господарювання не завжди дають надійні результати на практиці підприємств, тому що сільське господарство має цілу низку специфічних особливостей, які формують її особливу організаційно-виробничу структуру та кінцеві фінансові результати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки сталого розвитку, визначенню критеріїв та системи показників присвячені праці І. Александрова, І. Ансоффа, Л. Горошкова, Т. Ділліка, Л. Купінець, О. Попова та інших вітчизняних і зарубіжних економістів. Ними враховувалися економічні, соціальні чи екологічні підходи до оцінки сталого розвитку, в основу покладалися різні критерії та показники. Однак поза увагою залишаються питання, що пов'язані з необхідністю вдосконалення відповідного механізму оцінки сталого розвитку на різних рівнях управління аграрного підприємства.

Метою статті є обґрунтування методичних підходів оцінки сталого розвитку аграрного підприємства, що дозволить підвищувати їх здатність адекватно реагувати на зміни у зовнішньому та внутрішньому середовищі та функціонувати у напрямі забезпечення результативності сільськогосподарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Економічні дослідження не можуть обходитися без статистичних даних, а також без статистичних показників, суспільні науки оперують цілими системами індикаторів.

Поняття «індикатор» в економіці має чимало тлумачень. Найпоширеніше — це визначення індикатора як те саме, що і показник, оскільки «indicator» у перекладі з англійської та латині — показник. Індикатор — орієнтований економічний показник, вимірювання, що дає змогу певною мірою передбачити, в якому напрямі слід очікувати розвиток економічних процесів [1, с. 176].

Індикатором соціально-економічного стану регіону є числова статистична інформація про відхилення поточного значення показника, що оцінює стан регіону, від базового значення цього показника.

Індикатори соціально-економічного стану та розвитку регіону дозволяють системі статистичного моніторингу вирішувати такі завдання:

— визначення місця регіону та його ролі в минулому і майбутньому (індикативному) розвитку господарського комплексу;

— створення підстави для однозначної оцінки ефективності господарювання в регіонах;
— бути базою для оцінки використання факторів розвитку господарського потенціалу;
— описання стану регіональної економіки і стану економіки, яка виходить за межі цього регіону.

У цілому система статистичного моніторингу з її показниками-індикаторами має пов'язуватися з напрямками регіональної політики, які в концентрованому виді зводяться до такого:

— необхідність міжрегіонального вирівнювання рівня душевого споживання, або життєвого рівня населення, що проживає в регіоні;

— необхідність збільшення доходу в розрахунку на душу населення, що сприяє зростанню рівня споживання.

Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю [2].

У дослідженнях з питань розвитку суспільства останнім часом чітко позначилися два різні підходи щодо досягнення стану сталого розвитку і його підтримки, а саме:

— сталий розвиток має починатися та підтримуватися на рівні територіальної громади; глобальна сталість визначається сукупністю показників сталого розвитку громад світу;

— забезпечення сталого розвитку здійснюється по вертикалі, що починається з населеного пункту і сягає глобального (світового) рівня.

Досліджуючи напрями запровадження концепції сталого розвитку в Україні, доцільно, на нашу думку, застосувати обидва підходи. Так, при безпосередньому розгляді громад та їх добробуту можна реалізувати перший підхід, при визначенні інструментів державного управління сталим розвитком адміністративно-територіальних одиниць — другий.

Щодо ролі державного управління стосовно розв'язання проблеми сталого розвитку можна погодитися з таким: перший підхід є зручним для органів місцевого самоврядування; він дозволяє застосувати необхідні механізми управління, що сприятимуть розвитку окремого населеного пункту (зокрема міста) та зростанню добробуту громади. Другий підхід передбачає запровадження органами державної влади національного та регіонального моніторингу, а також розробки відповідних програм розвитку [3, с. 6–7].

Сучасні пріоритети розвинутих країни світу, зокрема Європейського Союзу, Швейцарії, Японії, Канади, США, стосовно сталого розвитку містять прагнення щодо забезпечення добробуту людей через упровадження принципу соціальної справедливості.

Під індикаторами стійкого економічного розвитку регіону розуміємо розробку заходів щодо

зміни якісних економічних характеристик регіону, при цьому найважливішими елементами є пошук ринкових нововведень і вдосконалення управління регіоном. Чинники і компоненти стійкого економічного розвитку вимагають своїх кількісних і якісних оцінок-індикаторів. Індикатори стійкого економічного розвитку — це ключові цифрові показники економічного розвитку регіону, що відображають тенденції його розвитку і впливу різних чинників на стійкість. Індикатори стійкості відіграють значну роль при виборі і формуванні стратегії розвитку й оцінки результатів її реалізації.

Соціально-економічна статистика розглядає економічні явища в тісному взаємозв'язку із соціальними процесами, і ті ж самі показники можуть бути використані для аналізу як економічних, так і соціальних аспектів.

На нашу думку, важливою особливістю соціально-економічної статистики є її системний підхід до вивчення економіки, що припускає розробку системи показників і охоплює основні види соціально-економічної діяльності та аспекти соціально-економічного процесу. Системний характер соціально-економічної статистики має на увазі погодженість між різними показниками, використовуваними для опису й аналізу різних, але взаємозалежних аспектів економічного процесу.

Для визначення статистичних показників необхідно, насамперед, ідентифікувати ті явища й процеси в економіці, які підлягають вивченню, а також з'ясувати їхню сутність.

Основний етап обчислення показників — розробка методології визначення їхнього складу, тобто елементів, які мають бути охоплені тією або іншою системою показників.

Під терміном «система показників» розуміється система взаємозалежних і взаємопогоджуваних показників, що характеризують основні аспекти соціально-економічних процесів.

Система показників економічної статистики повинна відповідати певним вимогам, щоб була можливість проводити опис і аналіз економічного розвитку. По-перше, вона повинна мати всеохопний характер. Це означає, що спостереженням мають бути охоплені всі суб'єкти господарювання, всі види економічних операцій, які вони виконують. По-друге, показники системи, що стосуються різних аспектів економічного процесу, мають бути методологічно погоджені.

Із цього можна зробити висновок, що статистичні показники — це сукупність показників, які характеризують багатовимірну категорію соціально-економічного процесу.

Науковий та практичний інтерес до визначення результативності управління активізацією діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлює необхідність вибору критеріальної основи. Система критеріїв та індикаторів стало-

го розвитку сільського господарства як вагомий чинник забезпечення ефективного, збалансованого та соціально орієнтованого використання ресурсів, важливий елемент системи інформаційного забезпечення управління сприятиме узгодженню загальноєвропейських та національних стандартів ведення сільського господарства [4, с. 146–158; 5]. Виявляти такі критерії доцільно, на нашу думку, виходячи із цільової спрямованості управління активізацією суб'єктів діяльності.

Оскільки формування системи оцінки сталого розвитку сільського господарства України на основі критеріїв та індикаторів здійснюється з урахуванням найбільш проблемних аспектів ведення сільського господарства, пов'язаних із функціонуванням екосистем, забезпеченням екологічних, і соціальних потреб суспільства, то вона повинна виконувати не тільки інформаційну й контрольну функції, але й відображати бажані зміни і тенденції та своєчасно спрямовувати зусилля в напрямку досягнення поставленої мети.

На міжнародному рівні критерії та індикатори є інструментом, який сприятиме:

- створенню єдиної бази даних, які стосуються стану аграрного сектору світу, можливостей виконання ними екологічних, економічних та соціально-культурних функцій з метою вирішення глобальних екологічних проблем, що загрожують існуванню людства, а також забезпечення основних потреб теперішнього та майбутнього поколінь;

- покращенню міжнародного співробітництва з метою розробки спільних положень, рекомендацій і визначення довгострокових стратегій та, відповідно, формування єдиних підходів і вимог до системи оцінки просування країни в напрямку сталого розвитку сільського господарства, включаючи чітке та однакове тлумачення використовуваних термінів, методики збору, обробітку, розповсюдження інформації тощо;

- узгодженню важливих аспектів міжнародної торгівлі, пов'язаних із забезпеченням відповідності ведення господарства принципам сталого розвитку, екологічним і соціально-економічним вимогам до процесу ведення сільського господарства.

На національному рівні застосування системи критеріїв та індикаторів буде корисним для:

- контролю за виконанням міжнародних зобов'язань України, пов'язаних із рішеннями конвенцій ООН щодо навколишнього середовища та розвитку, а також положень, визначених Концепцією сталого розвитку України та іншими державними нормативно-правовими актами;

- вдосконалення національної аграрної політики, законодавчої бази з метою врахування основних вимог щодо сталого використання природних ресурсів, національних пріоритетів і еколого-економічних особливостей природокористування, а також корегування діючих програм,

різноманітних впроваджуваних заходів відповідно до тенденцій розвитку сільського господарства;

— покращення процесу прийняття рішень стосовно збереження, охорони, відтворення та використання природно-ресурсного потенціалу на основі якісної оцінки діючої системи управління, основних механізмів забезпечення сталого розвитку аграрного сектору економіки, а також розширення інформаційної бази, необхідної не тільки для спеціалістів сільського господарства, а й представників урядових і неурядових організацій, широкого кола зацікавлених осіб;

— довгострокового планування та прогнозування розвитку сільського господарства з метою уникнення небажаних ефектів та попередження можливих стресових ситуацій, які виникають у процесі використання природних ресурсів, забезпечення економічно ефективного та екологічно безпечного розвитку сільського господарства.

На операційному рівні управління критерії та індикатори передбачають:

— оцінку ефективності аграрної політики, яка координує ведення сільського господарства на операційному рівні, а також формування інформаційної бази не тільки для управлінських цілей і завдань, а й з метою покращення всієї практики природокористування відповідно до існуючих еколого-економічних умов діяльності, потенційних можливостей підприємств та новітніх науково-технічних досягнень;

— оцінку результатів сільськогосподарської діяльності з акцентуванням уваги на вирішенні найбільш проблемних питань, пов'язаних з наслідками антропогенного впливу на довкілля, функціонуванням екосистем, створенням стійких та високопродуктивних насаджень, здатних забезпечити широкий спектр екологічних і соціально-економічних послуг суспільству.

Варто зазначити, що визначені вище системи критеріїв та індикаторів сталого розвитку сільського господарства є сумісними та доповнюють один одного, а існування постійного потоку інформації, підтримуваного на міжнародному, на-

ціональному та операційному рівнях управління, систематичний обмін досвідом та нагромадженими ідеями щодо сталого розвитку сільського господарства забезпечують наявність прямих і зворотних зв'язків між критеріями та індикаторами різних рівнів застосування. Враховуючи важливість людського фактора в умовах сталого розвитку, як основний критерій дослідження та оцінки управління активізацією діяльності, нами покладено виконання зобов'язань перед суб'єктами за інтересами цілком сформованої системи управління для забезпечення стійкого динамічного розвитку в збалансованій єдності економічних, соціальних та економічних складових.

Висновки. Таким чином, сукупність індикаторів сталого економічного зростання дає цілісне уявлення про кількісні характеристики цієї концепції та про реальне становище, яке склалося щодо її втілення в окремих державах світового співтовариства. Поняття економічного розвитку взаємозалежно з поняттям економічного зростання. Тому в подальших дослідженнях слід проаналізувати підходи та типи економічного зростання на регіональному рівні в контексті концепції сталого розвитку.

Література

1. Дяків Р. С. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. С. Дяків, А. В. Бохан. — К. : МЕФ, 2004. — 704 с.
2. Сталий розвиток [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/ba>.
3. Сталий розвиток територіальної громади: управлінський аспект : [монографія] / за ред. Ю. О. Куца, В. В. Мамонової. — Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. — 335 с.
4. Котова Л. Г. Государственная поддержка как важный фактор реализации приоритетного национального проекта «Развитие АПК» / Л. Г. Котова // Аграрная наука. — 2008. — № 7. — С. 5–7.
5. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка : навч. посіб. / Н. С. Краснокутська. — К. : Центр навч. літератури, 2005. — 352 с.